

ХЕНРИ В. ЛОНГФЕЛОУ

ПЕСМА О ХИЈАВАТИ

УТОПИЈА

Београд 2006

Увод

Ако питаш откуд приче,
Откуд бајке и легенде,
Са мирисом мрких шума,
Са росом и влагом поља,
С димом што се усковитл'о,
Са хучањем бурних река,
Са старинским понављањем,
Са помамним одјецима
Као грома у планини?

Казаћу ти, рећи ћу ти:
„Из шума су и прерија,
Из језера са севера,
Из земље су Оџибвеја,
Из дакотског дивног краја,
Из планина стеновитих,
Из мочвара, баруштина,
Где Шу-шу-гах, плава чапља,
Свија гнездо у рогозу,
Тражи храну у шевару.
Ја понављам што сам чуо
Са усана Навадахе,
Музичара и певача.”

Ако питаш Навадаху
Где пронађе ове песме,

Тако дивље и ћудљиве,
Те легенде, традиције,
Казаћу ти, рећи ћу ти:
„У гнездима шумских птица,
У дабровим лежајима,
У стопама бизоновим,
У станишту горског орла!”

„Дивље птице певаху му
У туробним мочварама,
У барама, ритовима,
Четоваик, вивак рече,
И Манг, гњурац, гуска Вава,
И Шу-шу-гах, плава чапља,
Дивљи тетреб, Мушкодаса!”

Па ако ме даље питаш:
„Реци, ко је Навадаха?
Причај нам о Навадахи”,
На твој захтев радознали
Казаћу ти, рећи ћу ти:

„У долини Тавасента,
У зеленом, тихом долу,
Крај пријатних речних вода,
Беше певач Навадаха.
Око села индијанског
Беху поља и ливаде,
Прострла се даље шума
Распеваних четинара,
Мрка лети, бела зими,
Увек јеца, увек пева.

„Те пријатне речне воде,
Познаћеш их у долини,
По хучању у пролеће,
По јовама преко лета,
Белој магли са јесени,

По пругама црним зими,
Крај њих певач становаше
У долини Тавасента,
У зеленом, тихом долу.

„Певаше о Хијавати,
Древни пој о Хијавати,
О његовом чудотворном
Рођењу и постојању,
О његовим молитвама,
О његовим постовима,
О животу, труду, патњи,
Ради среће свију људи,
Ради добра свог народа!”

Ви природу што волите,
Светлост сунца на ливади,
Тамну сенку у шумама,
Фијук ветра међу грањем,
Пљусак кише, снежну буру,
И хучање моћних река
Кроз палисад четинара,
Тресак грома у планини,
Кад одјеци небројени
Низ стене се проламају
Као клепет силних крила
Орла што над гнездом кружи: –
Послушајте дивље звуке,
Ту Песму о Хијавати!

Ви легенде што волите,
Баладе што народ ствара,
Што к’о гласи издалека
Зову нас да застанемо,
Зову нас да послушамо,
Тако тихо, нежно зборе,
Као деца кад тепају,
Да се једва разазнаје

Говоре ли ил' певају:
Индијанску чујте бајку,
Ту Песму о Хијавати!

Ви чија су срца чиста,
Једноставна и верују
У природу и у бога,
Што сматрате да је увек
Свако људско срце људско,
Да чак и у дивљим груд'ма
Има чежње, борбе, жудње
За добротом непознатом,
И да руке беспомоћне,
Тражећ' слепо помрчином,
Божју руку ипак нађу,
Те их она јача, крепи: –
Послушајте просту причу,
Ту Песму о Хијавати!

Ви што каткад у лутању
Кроз зелене стазе земље,
Где низ густе жбун шимшира
Грозд црвеног плода виси
Над каменим зидом сивим
Од столетне маховине,
Покрај гробља напуштеног
Застанете, размислите
Над нејасним записима
Избрисаним од времена,
И невешто испеваним –
Скромне речи, али слова
Пуна наде, ал' и сете,
Пуна нежне дирљивости
Од овог и оног света: –
Застаните, прочитајте
Тај уклесан груби запис,
Ту Песму о Хијавати!

Песма о Хијавати

I ЛУЛА МИРА

На планину у прерији,
У велики каменолом
Где се копа црвен камен
Од кога се луле праве,
Гиче Маниту, Владар света,
Господар свег живог сиће,
На црвеној оштрој стени
Право стоји, народ зове,
Збира људе све на окуп.

Из његових силних стопа
Потекла је брза река,
Те у сјају ране зоре
Низ поноре хрли доле,
Блиста сјајна к'о Ишкудах,
Комета што небом кружи,
А Дух, земљи нагнувши се,
Упре прстом по ливади,
Стазу створи кривудау,
Говорећи: „Туда теци!”

Тад одломи својом руком
Од црвене стене комад,
Изваја од њега лулу

И украси ликовима;
Са обале брзе реке
За цев узбра дугу трску
Прекривену мрким лишћем;
Тад црвеном кором врбе
Он напуни лулу своју;
На оближњу шуму дуну,
Па се гране трљат' сташе
Док се пламен неужегну;
Стоји право на планини,
Гиче Маниту, моћни владар,
И Калумет, лулу мира,
Пуши као знак народу.

Полако се дим дизаше
Кроз јутарњи, мирни ваздух,
Најпре као тамна пруга,
Затим густа, плава пара,
Најзад као бели облак
Сличан крошњи од дрвећа,
Дизао се, дизао се,
Док не дирну врх небески,
Тад се одби од небеса
И растури целим светом.

Из долине Тавасента,
Из долине Вајоминга,
Из лугова Тускалузе,
Са Планина Стеновитих,
Са језера и са река,
Удаљених на северу,
Сва племена знак спазише,
У даљини стуб од дима,
Пуквану из луле мира.

А пророци свих народа
Узвикнуше: „Гле, Пуквана!

Овим знаком издалека,
Што се свија к'о прут врбе,
Као рука што дозива,
Гиче Маниту, моћни владар,
Зове скупа сва племена,
Ратнике на савет зове.”

Те низ реке, кроз прерије
Тад ратници свих народа,
Делавари и Мохавки,
Затим Чокти и Команчи,
Црноноги и Шошони,
Онда Пони и Омахе,
Па Мандани и Дакоте,
Хурони и Оџибвеји,
Сви ратници скупише се
На знак дати луле мира
У планину у прерији,
У велики каменолом
Где се копа црвен камен
Од кога се луле праве.

Скупише се на ливади
Са оружјем, бојном спремом,
Ишарани ратном бојом,
Неки као лист у јесен,
Неки као рано небо,
Дивље мотре једни друге;
На лицу им оштар пркос,
У срцима бес иконски,
Од предака наслеђена
Мржња, жудња за осветом.

Гиче Маниту, моћни владар,
Силни творац свих народа,
Гледа на њих сажаљиво,
Са очинским милосрђем;

Гледа на тај бес и кавгу,
К'о на дечје препирање,
К'о на свађу међу децом.

Над њих пружи десну руку
Да покори тврдоглавост,
Да утиша жуч и срџбу
Моћном сенком десне руке;
Па им рече гласом силним
Као хук далеке воде
Што се руши у поноре,
Кори, блажи, овим реч'ма:

„Децо моја, јадна децо,
Саслушајте мудре речи,
Саслушајте опомене
Са усана Силног духа,
Господара што вас створи.

„Ловишта сам вама дао,
Дао сам вам реке с рибом,
И медведа и бизона,
Хитру срну и јелена,
Дао сам вам гуску, дабра,
Пуну мочвару дивљих птица,
Пуне реке брзих риба,
Па што нисте задовољни,
Па што вечно ратујете,
Убијате један другог?

„Уморан сам ваших свађа,
Боја, крви и ратова,
Молитава за осветом,
Ваших борби и гложења;
У савезу сва вам снага,
Сва опасност у неслози;
Стога нека мир завлада,
И живите као браћа.

„Од мене ће стићи пророк,
Искупитељ свих народа,
Да вас води, да вас учи,
Да се с вама труди, пати.
Послушате л' његов савет,
Увек ћете срећни бити,
Множити се и јачати;
Ако савет не примите,
Пропашћете и нестати!

„Сад приђите брзој реци,
Сперите у бистрој води
Ратне боје с ваших лица
И кржаве мрље с руку,
Закопајте буздоване
И оружје друго ратно,
Одломите црвен камен,
Направите лулу мира,
А од трске у близини,
Покривши је сјајним перјем,
Начините цев за луле,
Попушите луле мира
И живите као браћа!”

То ратници послушаше,
Хитро крзна и одела
Од јеленске чврсте коже
И оружје, ратну спрему,
Све од себе одбацише,
Скочише у брзу реку,
Спраше ратне боје с лица;
Чиста до њих беше вода,
Што је бистра испод ногу
Господара извирала;
Иза њих је тамна текла,
Мутна, грозна и пурпурна,
Као крвљу умрљана.

Тад из реке изађоше.
Скинувши сву ратну боју,
На обали буздоване
И оружје закопаше.

Гиче Маниту, моћни владар,
Силни дух и творац људи,
Насмеши се слабој деци!

У тишини сви ратници
Одломише црвен камен,
Начинише луле мира,
Откинуше дуге трске
Са обале брзе реке,
Покрише их светлим перјем
И пођоше своме дому,
А Господар свих живота,
Кроз облаке уздиже се,
Кроз небеска врата прође,
Нестаде им са видика
У диму што витлаше се,
У Пуквани луле мира.

II ЧЕТИРИ ВЕТРА

„Нек је слављен Муџекивис!”
Кличу борци, кличу старци,
Кад се врати победнички
Из Северног ветра земље
Краљевине Вабасове,
Покрајине Белог Зеца,
Носећи у отаџбину
Свети појас Вампум.

Отео је појас Вампум,
Огрлицу Мише-Мокве,
Тог медведа горског силног,
Ког се плаше сви народи,
Док је поспан и дремован
Лежао на врху брда,
Сличан стени кад обрасте
Тамном, мрком маховином.

Нечујно се примакао,
Док га оштре канџе цина
Скоро нису додирнуле,
Скоро нису огребале,
Све док врели дах из њушке
Не загреја руке борцу,
Док скидаше појас Вампум
Са ушију, што не чују,

Са очију, што не виде,
Преко дуге, црне њушке
И ноздрва врелог даха,
Што му руке загреваше.

Тад буздован увис диже,
Пусти дуги, ратни поклич,
Згроми моћног Мише-Мокву,
По средини ниског чела,
Баш међ' очи удари га.

Од ударца ошамућен,
Уста силни медвед горски,
Ал' колена под њим дрхте,
Те зајеца као жена,
Па поклецну и посрну,
На земљу се сломљен свали;
Стоји моћни Муцекивис
Неустрашив пред медведом,
Исмева га јетким смехом,
Презриво му ово збори:

„Чуј медведе, кукавицо,
Ниси храбар к'о што тврдиш,
Јер плакао онда не би
И јецао као жена!
Ти знаш добро, о медведе,
Да племена наша беху
Одвајкада противници,
Сад сазнаде да смо јачи,
Јер понизно бежиш шуми,
У планини спаса тражиш.
Да си мене, о медведе,
Ти у борби победио,
Ја ни „јао” не бих рек'о;
Ти, медведе, седиш, кукаш
И срамотиш своје племе,

Као бедан Шаугодаја,
К'о плашљива стара жена!”

Тад буздован опет диже
И удари Мише-Мокву
По средини ниског чела,
Сломи кост к'о санту леда
Што разбија рибар зими,
Те погибе Мише-Моква,
Медвед силни са планина,
Страх и трепет за народе.

„Нек је слављен Муџекивис!”
Кличе гласно скупљен народ:
„Нек је слављен Муџекивис!”
Он Западни ветар биће,
Те нек одсад па довека
Он врховни владар буде
Над свим неба ветровима.
Нек не буде Муџекивис,
Већ Кабејун по имену,
Западнога ветра владар!”

Тако поста Муџекивис
Господар над ветровима.
Западни за себе узе,
Друге даде својој деци:
Тад Источни Вабун доби,
Јужни ветар Шавондаса,
А Северни, дивљи, свиреп,
Помамни Кабибонока.

Млад је, Вабун и прекрасан;
Он доноси нама јутра
И сребрном својом стрелом
Гони таму брдом, пољем:
Образи се њему сјаје

Најсветлијом рујном бојом,
Његов узвик буди село,
Зове дивљач, зове ловца.

Сам у небу беше Вабун,
Мада птице певаху му,
Мада цвеће на ливади
Мирисаше све за њега;
Иако би шуме, реке,
Пропевале, закликтале,
Кад би њима приступио,
Ипак срце беше тужно
Јер живљаше сам у небу.

Али једном кад је Вабун
Погледао према земљи
Док је село још спавало,
Магла била изнад реке,
Сличну духу што нестаје
Пред зрацима новог сунца,
Он угледа на ливади
Девојку што сама шета
И међ' трском покрај реке
Перунике плаве бере.

Од тог дана свако јутро
Гледао је Вабун земљу,
А прво што тамо спази
То је мила девојчица;
Плаве очи гледају га,
Два језера модрих вода
Сакривена међ' рогозом,
Те заволе ту девојку,
У самоћи што га чека,
Јер обоје беху сами,
Она доле, он на небу.

Тад се Вабун њој обрати,
Обасу је нежностима,
Зачара је смехом сунца,
Засени је ласкањима,
Опчини је уздасима
И примами својом песмом,
Слатким шап'том међу грањем,
Меком свирком, мирисима,
Док је себи не привуче,
Привину је својим груд'ма,
Уви у свој плашт гримизни
И у звезду претвори је
Што му трепти на грудима,
Те заувек преко неба
Сад њих двоје скупа иду –
Вабун, са њим Вабун-Анунг,
Са Јутарњом звездом Вабун.

А дивљи Кабибонока
Становаше међ' сантама,
Вечним снежним сметовима
У краљевству Вабасовом,
Покрајини Белог Зеца.
Он с јесени прска лишће
Рујавом и жутом бојом,
Он нам шаље пахуљице
Што звижде и веју шумом,
Леди рибњак, баре, реке,
Тера гњурца преплашеног,
Тера на југ морску ласту,
Тера шкурку и гаврана
Да се врате своје гнезду
Међу трском и шеваром
У краљевство Шавондаса.

Кад једном Кабибонока
Изађе из свога стана,

Из сметова снежних, белих,
Свога дома међ' сантама,
Коса му се, снегом скрита,
Вила за њим као река,
Као црна, зимска река,
Док урличе, жури југу,
По смрзнутим језерима,
По слеђеним мочварама.

Ту међ' трском и рогозом
Нађе гњурца Шингебиса
Како вуче товар рибе
Кроз смрзнуте баруштине,
Кроз језера залеђена,
Још увек је у мочвари,
Иако се његов табор
Већ одавно одселио
Према земљи Шавондаса.

Викну тад Кабибонока:
„Ко то мени ту пркоси?
Ко је то још у мом царству,
Кад је Вава већ отишла,
Дивља гуска одлетела,
И Шу-шу-гах, чапља, већ се
На југ давно упутила.
Ући ћу у његов вигвам,
Угасићу бедну ватру!”

И ноћу Кабибонока
Са ужасним завијањем
Страшан приђе колибици,
Затрпа је снежним сметом,
Заурла кроз чађав димњак,
Од шатора мотке стресе,
И завесом на вратима
Дивље, бесно заклопара.

Шингебис се не уплаши,
Шингебиса брига није;
Јер четири горска стабла,
За месеца четир' зимска
Спремио је смели ловац,
И за храну доста рибе.
Крај пламсаве ватре седи
У топлоти и весељу,
Једе, пије, подсмева се,
Пева: „О Кабибонока,
Ти си смртан као и ја!”

Кад уђе Кабибонока,
Шингебис га, храбри ловац,
Осетио по хладноћи,
Осетио му дах ледени,
Ал' не преста да се смеје,
Не умуче ведра песма,
Само пањ на ватри царну
И подстаче боље огањ
Те варнице полетеше.

Са чела Кабибоноке,
Испод снегом скритих кика,
Капље зноја потекоше,
Брзе, тешке грашке зноја,
Падале су у пепео,
Траг у њему остављале,
Као што са настрешнице
Ил' са гране оморике
Савијене, у пролеће
Снег отопљен, капље, дуби
Рупе усред снежног смета.

Док побеђен најзад уста,
Не издржа смех и ватру,
Не издржа ведру песму,

Већ кроз врата он се стушти,
Згази кору смрзлог снега,
Згази реке и језера,
Спусти дебље снежни покров,
Стврдну кору леда јаче,
Изазива Шингебиса
Да на мегдан изађе му,
Да се оба рву наги
На мочвари залеђеној.

И Шингебис тад изађе;
Рваше се целе ноћи
Са Северним моћним ветром.
Рвао се наг на леду
Са дивљим Кабибоноком,
Док се ветар не задиха,
Докле дах му не ослаби,
Док ледени његов стисак
Не изгуби своју снагу,
Док не клецну и посрну
И одступи збуњен, тучен
У краљевство Вабасово,
Покрајину Белог Зеца,
Праћен бурним смехом гњурца,
Смелом песмом Шингебиса:
„Ти си, о Кабибонока,
Смртно биће као и ја!”

Шавондаси, лењ и крупан,
Становаше у даљини,
У сањивом сјају сунца,
У дремовном јужном крају
Где вечито траје лето.
Он је тај што шаље птице,
Шаље ласту, звану Шо-шо,
Дивљу гуску, брзу Ваву,
И сеницу, Оваису,

Па Опечи, црвендаћа,
Све их шаље пут севера,
Шаље бостан, дуван, грожђе
У пурпурним гроздовима.

Из његове мрке луле
Дим се диже у висину,
Пуни небо маглом, паром,
Пуни ваздух сненим миром,
Даје трептај бистрој води,
Стрма брда ублажава,
Шаље нежно позно лето
Тмурној земљи на северу,
У Месецу снежних крпљи.

Лењ, безбрижан Шавондаси,
Само једну муку има,
Само један бол у срцу.
Једном кад је погледао
У даљину, ка северу,
Девојку у пољу спази,
Високог и нежног стаса,
Усамљену у прерији,
У зеленом, светлом руху,
Косе као зраци сунца.

Сваког дана гледао је,
Сваког дана уздисао,
Сваког дана срце му је
Од љубави и од чежње
Постајало све врелије
За девојком жутих кика.
Али беше лењ и крупан,
Тром сувише, непокретан,
Да јој приђе, удвара се;
Исувише непокретан
Да је прати, придобије.

Тако оста гледајући,
Чекајући у даљини,
Уздишући, препун страсти
За девојком из прерије.

Али једног јутра кад је
Погледао пут севера,
Он угледа њене косе,
Њене жуте плетенице
Промењене, беле боје,
К'о под снежним пахуљама.
„Авај, брате са севера,
Из краљевства Вабасовог,
Покрајине Белог Зеца!
Девојку ми ти преоте;
Ставио си руку на њу,
Удварањем и причама,
Из северног снежног краја
Девојку си задобио!”

Тако бедни Шавондаси
Небу каза своје јаде,
Те се Јужни ветар пољски
Загрејао од уздаха,
И од страсти Шавондаса,
Докле није изгледало
Да се ваздух препунио
Снежним белим пахуљама,
Док не покри драч прерију,
А девојка косом сунце,
Па нестане са видика;
Никад више Шавондаси
Не угледа жуте косе.

Вај, преварен Шавондаси!
Ниси жену ти гледао,
Нит' уздис'о за девојком,

То маслачак пољски беше,
За њим целог сненог лета
Ти гледаше с таквом чежњом,
Уздисаше с таквом страшћу,
Па га многим уздасима
Ти одува, те кроз ваздух
Занавек је одлетео.
Ах! преварен Шавондаси!

Тако моћни Муџекивис
Расподели четир' ветра,
Подели са синовима,
Сваком даде стан на небу,
На четири краја неба;
А Западни ветар само
Себи узе Муџекивис.

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Хенри Вадсворт Лонгфелоу (1807–1882) заузима у америчкој поезији место слично ономе које Тенисон заузима међу енглеским, а Виктор Иго међу француским песницима. Као што се види, он је и по времену њихов савременик. Лонгфелоу је, као и они, уживао највећу популарност и углед у грађанској читалачкој публици, јер су и његова личност и његова дела савршено одговарали умерено либералном, побожном, традиционалистичком и сентименталном укусу те публике. Међутим, не може му се пребацити да је свесно ласкао укусу читалаца или тежио за јевтином популарношћу. Његово друштвено порекло, одгој, образовање, идеје, психички склоп његове личности – сви ти елементи савршено су определили Лонгфелоу за улогу лавором овенчаног песника и миљеника широке публике.

Лонгфелоу је рођен у богатој и угледној грађанској породици у Портланду, у држави Мејн, где су још биле живе традиције колонизације и борби са Индијанцима. Студирао је у колеџу Бодојн, у градићу Брунsvику, усред величанствене природе и места која су подсећала на индијанске легенде. Један од његових школских другова био је будући велики приповедач Натанијел Хоторн. Лонгфелоу је студирао савесно и са успехом, а већ тада је почео да пише стихове и да по-

казује све веће интересовање за књижевност. Његов отац је желео да му син после студија започне правничку праксу али су синовљеве склоности добиле подршку у једној срећној околности: његов колеџ понудио му је место наставника књижевности. Да би се оспособио за тај положај, Лонгфелоу је 1826. године отпутовао у Европу и тамо боравио три и по године, путујући по Шпанији, Италији, Француској и Немачкој и упознајући језике и књижевност тих земаља. Обдарен изванредним способностима, он је брзо научио све главне европске језике. Боравак у Европи одлучно је утицао на његово књижевно формирање; усвојио је начин мишљења и осећања који је тада преовладавао у извесним европским књижевним и интелектуалним круговима и који је био карактеристичан сентименталним и традиционалистичким обележјем, насупрот револуционарној бајроновској романтици ранијих година. Симптоматично је да је баш немачка књижевност оставила на Лонгфелоу највећи утисак и да је он из ње најрадије узимао своје теме. По повратку из Европе (1829. године) провео је шест мирних година као професор страних језика и књижевности на колеџу Бодојн, објављујући стручне студије и пишући стихове. Поред оригиналног рада, и тада и касније бавио се песничким преводима са разних европских језика; и у једном и у другом био је веома плодан. Године 1835. добио је место професора у америчком Кембриџу, на чувеном Харвардском универзитету. Као наставник имао је много успеха; на пример, савременици су се одушевљавали његовим предавањима о Дантеу. Исте године поново је отпутовао у Европу и највише се задржао у скандинавским земљама и Швајцарској. Утицај скандинавских тема и форми касније се снажно осетио у његовој поезији. Европу је посеђивао још у два маха: 1842. (када је провео лето на Рај-

ни) и 1868-9 године. За све то време водио је миран живот, између свог наставничког и књижевног рада, стално објављујући књиге властите и преводне поезије. Од 1843. године највише је живео у чувеној „Крејги Хаус”, историјској кући из XVIII века у којој је некада становао Џорџ Вашингтон. Једини тежи потреси у тој мирној егзистенцији били су смрт његове прве и друге жене. Амерички грађански рат, у коме се Лонгфелоу није тако чврсто определио као што се могло очекивати од песника *Песама о ројстџу* (1842), деловао је на њега тешко и за неколико година прекинуо његов рад. Већ пре тога, 1854. године, био је напустио професуру на Харварду и посветио се само књижевном раду. У последњем периоду живота био је опет веома плодан и све до смрти објављивао је нова дела једно за другим (последње, *Хермес Трисметистус*, у коме размишља о смрти, штампано је посмртно). Доживевши почаст и признања са свих страна, умро је 24. марта 1882.

Песничко дело Хенрија Лонгфелоуа огромно је по свом обиму. Поред многобројних краћих песама и сонета (које су се показале као његова најтрајнија заоставштина) написао је већи број спева наративно лирског карактера. Да поменемо само неке: године 1839. изашао му је први спев, *Хиџерион*, у коме даје сентиментално-романтични приказ својих путовања по Европи; године 1847. појавила се *Еванџелина*, која се обично сматра његовим најбољим делом те врсте. Мотив ове приповетке у стиху узет је из Хоторнових *Америчких бележница*, а у обради се песник донекле поводио за Гетеовим *Херманом и Доротејом*. Занимљиво је да је *Еванџелина* писана хексаметром („лажним”, тј. заснованим на акценту), који се иначе у енглеској прозодији сматра неприродним и неуспелим метром. Употребљавајући га често и са великом вештином,

Лонгфелоу му је ипак освојио неко место у књижевности, иако готово нико није поновио његов покушај. Године 1851. објавио је обичну лирску драму *Златну легенду*, засновану на једном немачком сижеу. Даље се истиче његова поема *Удварање Мајсла Стандиша* (1858) писана такође хексаметром, у којој се са нежношћу и хумором описује један догађај из ране историје америчког насељавања. Поред много других поема и дужих песама, Лонгфелоу је написао и неколико углавном неуспелих драма, затим један роман (*Каванаџ*, 1849), такође без нарочите вредности. Од његових превода треба поменути огромну збирку *Песници и њихово Европско* (1845) и превод Дантеове *Божанствене комедије*, на коме је радио скоро тридесет година, а објавио га 1867. године.

Лонгфелоу је био песник оне врсте осећајности која се у Енглеској вазива „викторијанском” и која је била главна мета напада Т. С. Елиота и других савремених песника. Своје теме, најчешће књижевне, он заодева у лирско-сентиментално рухо које се одликује богатством боја и савршеном формом, а пати од недостатка дубине и оригиналности. Он опева типичне идеале либералног грађанина средине XIX века: апстрактну слободу, пожртвовање, идеалну љубав, милосрђе; он воли природу и често узима за тему њен утицај на човека, а нарочито је радо повезује са историјском реминисценцијом, јер је, као његов читалац, заљубљен у историју, која му се не указује као сурово доба заосталости већ као златни облак величанствених привиђења. Био је, кажу његови савременици, „човек пун врлине и искрено веровао у врлину, истину и правду у оном ограниченом облику у коме су те појмове видели добри грађани његовог века. Одлике и мане његове поезије, одлике су и мане

америчког грађанина средине XIX века, и у том смислу Лонгфелоу с правом ужива репутацију националног песника. Добар део његове песничке заоставштине данас се више не чита, па чак и не цени; али многе краће песме и неки спевови, међу њима и *Песма о Хијавати*, представљају трајну културну вредност америчког народа.

Песму о Хијавати Лонгфелоу је објавио 1855. године. Она је убрзо стекла велику популарност у Америци, која се и до данас одржала. Разлог за то била је свакако у првом реду њена тема – традиција америчких Индијанаца. Лонгфелоу није тако често обрађивао америчке теме, и зато му је публика била још захвалнија. Око централне личности, митског јунака и полубога Хијавате, он је нанизао многе друге индијанске легенде и народне обичаје, које је црпео из етнографских дела и сопственог знања. Највише је искористио предања племена која живе око Горњег језера (Lake Superior), највећег од северноамеричких језера. Поред песничких квалитета, *Хијавата* представља и енциклопедију предања, обичаја и веровања Индијанаца, и зато тај спев неки књижевни историчари радо називају „индијанском *Egom*”. Лонгфелоу даје та предања са нежношћу и дубоком симпатијом, осећајући свој дуг према тим занемареним народима које је бели човек тако безобзирно уништавао. У то време и осећања књижевне публике била су измењена; она није више видела у Индијанцима непријатеље и дивљаке, већ староседеоце своје земље чије је традиције била спремна да прими са симпатијама – тим више што Индијанци већ и тада нису представљали неку опасност, него само егзотични и живописни остатак прошлости.

Метар *Песме о Хијавати* – трохејски четворостопни стих без слика – представља у енглеској поезији прилично смео експеримент. Како

кажу познаваоци, Лонгфелоу је тај метар, а до-
некле и сиже, преузео из финског народног епа
Калевале. Покушај је, међутим, успео јер рела-
тивна монотонија овог стиха не уништава ути-
сак песме – напротив, она даје спеву боју стари-
не, наивности и једноставности, што је песних
и хтео.

Такве особине чине од *Песме о Хијаваити* де-
ло које је сачувало привлачност и свежину и за
данашњег читаоца.

УЈЕДИНИТЕЉ ХИЈАВАТА

Беспрекорни јунак пркосног погледа, обучен у традиционалну тунику од јеленске коже, са дугом црном косом која се вијори на ветру, подсећа нас на поему америчког песника Хенрија Водсворта Лонгфелоуа. Захваљујући његовом делу, као и радовима сликара романтичара из деветнаестог века, приказ неустрашивог поглавице дубоко је урезан у свест читалаца широм света. Лонгфелоуова поема је настала 1855. године, две деценије пре највећих борби између белих освајача и староседелаца, у атмосфери када је већина пионира на Западу сматрала да црвенокошцима не треба веровати. Каква је то морала бити снага и величина Хијаватине личности која је подједнако распаљивала машту и његовим потомцима и придошлим белцима?!

Крајем деветнаестог века, Савез Шест Народа Ирокеза затражио је од својих шест наследних поглавица да на енглеском језику напишу историју стварања Савеза Пет Народа, која се усмено преносила скоро пет векова (народ Тускарора приступио је Савезу после уједињења – 1715. године). Традиционално предање диктирале су поглавице сваког великог племена: Мохиканаца, Онеида, Кајуга, Сенека, Онондага и Тускарора. 3. јула 1900. године Савез је прихватио њихов извештај, који је представљао непроцењиви документ првим америчким археолозима

и етнолозима. Један од њих, талентовани и предани етнолог Џон Наполеон Бринтон Хјуит, пореклом Тускарора Индијанац, одлучио је да реши мистерију стварања Савеза и недоумице које су постојале око његовог творца, легендарног Хијавате.

Према веровањима Ирокеза и записаном предању, име великог Хијавате повезивано је са појавом Деканавиде (De-ka-nah-wi-da), мистичног индијанског месије чији се утицај на зараћена североисточна племена пореди са снагом и утицајем Исуса Христа у западној цивилизацији. Деканавида је био гласник Великог духа на земљи, а његов пријатељ и следбеник Хијавата, способан политичар и мудар вођа који је идеју о заједничком животу у миру спроводио у дело лутајући од племена до племена. Рођење Деканавиде било је најављено у визији коју је имала мајка његове мајке-девице. Осим упечатљивих прича које су вековима преношене са колена на колена, не постоји уверљив доказ да је он уопште постојао. Треба имати у виду и велики утицај који су на описмењивање Ирокеза имали француски и енглески мисионари, па су, осим познавања писане речи, староседеоци вероватно прихватили и нека веровања дошљака.

За разлику од Деканавиде, Хијавата је одувек био стварнији и ближи обичним смртницима. Збрка у вези са његовим пореклом настала је захваљујући Хенрију Скулкрофту, историчару и геологу који је врховног бога Ирокеза Техаронхиавагона (Господара живота) заменио са божанством Оџибва Индијанаца (познатих и под именом Чипева), који су живели западније, на обалама Великих језера. Скулкрофт је тврдио и да је Техаронхиавагон заправо Хијавата, богочовек племена Оџибва. А Лонгфелоу је као грађу за своју поему користио управо Скулкрофта.

Тек је Хјуит, пола века касније, утврдио да је Хијавата највероватније био Мохиканац одрастао међу Онондагама, што није био редак случај међу овим народима. Такође, био је признат међу саплеменицима због својих магијских способности и мудрих говора, па му је улога врача, светог човека, значајно помогла у мисији уједињавања Пет Народа. Модерни истраживачи претпостављају да је живео средином шеснаестог столећа, иако га преносиоци усмене традиције премештају скоро сто година раније, у време деловања Деканавиде и његових проповеди. Легенда тврди да је Хијавата имао неколико кћерки које је побило нељудско, зло биће Атотархо желећи да спречи настанак мира и сачува контролу над Онондагама. У веровању Ирокеза, Атотархо подсећа на злу половину Техаронхиавагона, а такође и на Иктомија, божанство које је обмањивало Сијуе у југозападним преријама. Оставши без породице, Хијавата је почео да лута и да убеђује индијанска племена у сврсисходност оснивања Савеза. Међутим, да би се постигло опште помирење (Велики мир) било је неопходно да се онеспособи злодух Атотархо. Предвођене Деканавидом и Хијаватом, поглавице су извеле компликовани ритуал прочишћења тако што су из изобличеног Атотархоовог тела одстраниле све његове животињске особине. Врхунац церемоније био је када је Хијавата из Атотархоове косе избацио змије које су стварале зле мисли. Хијавата заиста и значи „Онај Који Чешља”, али шта је прво настало, легенда или име, никада нећемо сазнати.

Једино је ово поетско објашњење настанка највећег савеза на америчком тлу пре доласка белаца дошло до нас. Најбоље организовано друштво северноамеричких народа, које се по политичком уређењу може поредити са модерним либералним системима, вероватно је наста-

јало током неколико деценија, услед заједничке потребе окупљених племена. Иако су први Европљани у Америци доживљавали Ирокезе као изузетно крволочне и свирепе ратнике, склоне мучењу својих жртава, чак и са канибалским склоностима, они су међусобно живели у миру, поштујући јасно утврђена правила. Нема сумње да је постојао неки харизматични, мудри поглавица који је касније послужио за персонификацију идеје уједињења. Многе испредене приче о Хијаватиној мудрости говоре нам о постојању вође који је био способан и довољно јак да поведе народ према заједничком циљу у – то ипак можемо само да претпоставимо – духу неке нове религије.

Марко Миладиновић

САДРЖАЈ

Увод	5
I Лула мира	9
II Четири ветра	15
III Хијаватино детињство	26
IV Хијавата и Муџекивис	35
V Хијаватин пост	46
VI Хијаватини пријатељи	57
VII Хијаватина пловидба	64
VIII Хијаватино рибарење	69
IX Хијавата и Бисер-перо	77
X Хијаватина просидба	87
XI Хијаватина свадбена гозба	97
XII Син Вечерње звезде	105
XIII Благослов житних поља	117
XIV Сликовно писмо	125
XV Хијаватино туговање	132
XVI Пау-Пук-Кивис	140
XVII Гоњење Пау-Пук-Кивис	149
XVIII Квасиндова смрт	161
XIX Духови	165
XX Глад	173
XXI Стопа белог човека	179
XXII Хијаватин одлазак	187
Речник индијанских речи	196
Белешка о писцу	203
Ујединитељ Хијавата	209